

ZASTARELOST VREMENA

Kada su se pojavile vaške mojoj majci su pošle suze. Rekla je da su vaške početak rata. Pokušao sam da je razuverim govoreći da je za rat potrebno da preovlada *kritična masa budala*. Majku nije utešila moja opaska. Čak je i rekla da je taj broj budala uvek dovoljan za rat.¹

Bio sam završio fakultet. U jednoj školi radio sam na mesec dana. Sekretar i direktor vanredne škole obezbeđivali su sebi đake za doškolovavanje tako što bi odlazili u neko selo, popisali bi meštane koji nisu završili osmogodišnju školu, i time obezbedili kvotu za traženje novca. Rad profesora sastajao se u tome da odlaze na punktove i konsultuju se sa đacima. Punktovi su obično bili dom omladine ili seoska kafana. Kao novozaposlenog profesora odvodili su me na jedan punkt. Bio je mesec decembar. Bilo je hladno. Šofer me je ostavio ispred seoskog doma kulture. Rekao mi je da će doći za četiri sata koliko bi trebalo da traju konsultacije. Formalno je izgledalo sve u redu. Još jedan profesor bi trebalo da bude sa mnom, ali on toga dana nije mogao doći. Dom je bio zaključan. Stajao sam ispod jednog drveta. Fijukao je vetar. Shvatio sam da sam prevaren. Na ovaj punkt niko od profesora nije dolazio. Kako sam bio novi profesor, dovezli su me i ostavili ispred doma. Pošto se budem smrzao, neće mi na um pasti da sutradan ponovo dođem. U susednom dvorištu se pojavila Ciganka.

„Vi ste novi profesor?“, pitala me je. „Dođite ovamo, nećete valjda da čekate do mraka?“

Dok sam se igrao sa njenom decom, ona je pokušavala da nađe đake. Igrali su karte i nisu želeli da dođu. Žena mi je rekla da me pozivaju da sa njima igram karte.

Ti ljudi koji su se vodili na spisku kao đaci nisu uopšte želeli da pohađaju školu, niti im je bila potrebna diploma. Žene bi dobijale pozive za polaganje i pošto nisu smele da se ne odazovu, pojavljivale bi se i plakale. Govorile su: „Dete moje, šta će meni škola?“

Moler je došao sa svojom ženom. Njemu je bila potrebna diploma da bi mogao da nastavi rad u državnoj firmi, ali njegovoj ženi nije bila potrebna nikakva diploma. Na bilo koje pitanje ona je odgovarala: „Zašto ti to mene pitaš?“ Iza mene je sedela tročlana komisija iz Ministarstva prosvete. Ne znajući šta da uradim, pitao sam molera kako se on snalazi sa svojom ženom. Moler je rekao: „Pa kao i vi profesore?“ Tek tada sam primetio da se tročlana komisija kida od smeha. Sledeći učenik kome sam hteo da postavim neka pitanja bliska njemu, pošto je bio zamljoradnik, na pitanje o njivi sa 70 metara dužine i 30 metara širine odgovara mi: „Nemam ja takvu njivu, profesore!“

Stanovao sam u jednoj šupi. Četiri sobe jedna do druge, kao u vozu. Na kraju hodnika kupatilo.

---

¹ Početak ove priče možda je važan za univerzalno vreme, još uvek ga nema istorijsko, samo se pomalja; sociologija, filozofija, valjda dolaze kasnije, pre njih je politika, na kraju ili kada prođe jedna epoha, pojaviće se analiza. Vreme istorije neka bude vreme dnevnika ili je vreme fusnota.

Sused iz prvog dvorišta često me je posećivao. Ulazio je tiho, sedao za sto, vadio paklu cigareta, zatim je govorio da traži sagovornika.

„Nemaš radio ni TV?“, pitao me je. „Komunisti se ponovo pripremaju. Plaše se raspadanja. Ne znam oko čega će sada da se okupe?“

„Hoće li na ulice da izvedu svoje brigadire?“, pitao sam ga.

„Za sada samo huškaju ljude na sastancima i u medijima. Pripremaju se. I taj zastareli propagandni model i dalje funkcionise. Možeš li da zamisliš: godinama tražimo sredstva za obnovu crkve, i tek su odobrena ove godine. Zašto? Nije valjda komunistima stalo do crkve? Da bi opstali žele pomoć crkve.“

„Zašto mi to pričaš?“, pitao sam ga.

„Ja se ne plašim, pričam i drugima. Oni su me prihvatili da sam takav. Jedan od njih, moj drug iz mladosti, koji mi je godinama govorio da ne treba da slavim, da jednom već raščistim sa religijom, skoro me poziva na slavu. Obnovio slavu! Duskora sam bio religiozna budala, a on pametan. Ali ja sam sada opet budala – jer nisam sa njima – a on je opet pametan. Javno mnjenje je na njegovoj strani. Trube! Ne valja im ono što su sami stvorili. Meni su lomili prozore kada sam bio protiv njih, a sada me ubeđuju da su sa mnom.“

Samo ti slavi sa tvojima, kažem ja drugaru, a ja ću da slavim sa kojima sam slavio i do sada.

Komunisti ponovo nešto važno rade. Spašavaju svet! Čuvaju tradiciju! Nikada ništa neću da uradim za njih. Oni imaju naviku da ruše. Na ruševinama se najbolje snalaze. Može da sada sruše ono što su sami stvorili. I tada neću da im pomazem. Neka sami zatrpavaju svoj leš. A neću da odem ni iz zemlje. Kako bi hteli sve nas da oteraju i pljačkaju ovu gamad koja ostane.“

Komšija iz druge sobe dolazio je kao i ja – samo da prenoći. Bilo mi je neverovatno kada sam saznao da je on činovnik u ministarstvu. Stanovao je u šupi. Doduše, imao je nešto svoje posteljine i peć za grejanje. Nikada nije ostavljao otključana vrata. Samo je izašao iz prethodnog stana. Ostavio ga je ženi! Nije hteo da uzme ni tanjir. Jedino nije mogao bez auta. I eto, ovde ga je doveo njegov poznanik, student, i tu je četiri godine. Ali, ipak... Našao je i ljubavnicu u čijoj garaži drži auto. Ona ga dovozi kasno noću. Razgovaraju u kolima. Čujem kako ispred dvorišta radi auto. Činovnik će uskoro dobiti stan. Nestaće sa spiska podstanara. Ima dobru platu. Mogao je da iznajmi ne sobu već i stan, ali on je mrzovoljan. Neprestano iščekuje: kada će već otići u stan koji bi trebalo da dobije. Bio je arogantan i siguran u sebe. Prema studentu je bio ljubazan – od njih ovo društvo nešto i očekuje, ali od ovakvih, kao što sam ja, pisac? Gledao me je ispitivački, podsmevajući se.

Kada bi se napio, dolazio je u moju sobu. Sedeo je u hladnoj prostoriji i vikao; psovao je, ali me nije pozivao da ga posetim. Iznad kreveta je nalepio fotos neke glumice, kao da se seća studentskih dana.

Podučavao sam jednu devojkicu. Otac joj je bio vojno lice. Nije mogao da gleda *tog nadobudnog mladog profesora*. Otkada me je prvi put video, počeo je da izbegava svaki susret sa mnom. Nikada se više nismo sreli.

Do susreta sa vojnim licem ignorisala me je i njegova ćerka. Zvala me je P. Apsolutno nije htela ništa da radi. Taj dvočas provela je doterujući se, čisteći nokte i gledajući me prepeko. Čim bih pokušao nešto da kažem ona bi rekla: „Oladi!“

Za vreme dvočasa čitao sam knjigu. Ali otkako je devojčin otac naložio da promene profesora, učenica je počela da me prihvata. Još uvek nije htela da uči, ali je počela da se interesuje za književnost. Mogla je sebi da priušti sve što poželi, čak i posao na Vojnomedicinskoj akademiji, samo ako završi *tu pišljivu medicinsku školu*. Prvu godinu je ponovila, ali se sada nada da će uspeti da pređe u sledeći razred.

Ubrzo je učenica počela da prihvata znanje zbog kojeg sam bio najmljen. Razredni starešina je odmah primetio učeničin napredak. Posle toliko vremena i učeničine ignorancije predmeta, prosto se oduševio. Već je obavestio roditelje. Majka je zahtevala da profesor ne napušta njihov stan dok ne ruča, zatim je u radnu sobu počeo da dolazi devojčin brat, te na kraju i mačka.

Brat je bio najrazmaženije dete koje sam ikada sreo. Dobili su ga kasno, posle kćeri. Nezadovoljstvo je ispoljavao skačući i vrišteći. Dugo sam ga trpeo gledajući kako maltretira mačora. Na kraju sam ga povukao za kosu, i udario mu čvrgu. I gle! Na moje zaprepašćenje dečak me je samo pogledao i učutao. A mačora sam nagazio na rep, pa je kasnije uvek stajao uz vrata spreman da umakne.

Pošto je učeničina majka radila u suprotnoj smeni od oca, počela je da mi otkriva u čemu je bio njihov nesporazum. Njena ćerka je želela da pohađa umetničku školu, ali joj to nije dozvolio otac. I kako je otac u ovoj kulturi tiranin, tako je njegova ćerka morala da upiše medicinsku školu. Samo je posle zavšetka te škole imala perspektivu: dobijanje privilegija koje će joj omogućiti otac, vojno lice. Za sada – to je moralo da ostane među nama – pohađala je školu crtanja.

Te godine mi je umro deda sa kojim sam bio jako blizak, tako da su mi nedostajali starci. Pošto nisam odrastao u gradu, ovde nisam poznavao nijednog starijeg čoveka, a svog dedu sam retko posećivao, zato sam i mislio da je njegovo iščezavanje počelo davno i neminovno se završilo smrću.²

Ovog starca sam u upoznao u jednoj kafani. Dolazio je uredno da popije kafu. Nikada nije kasnio. Čim bi kafana bila otvorena, evo njega u njoj. Seda na svoje mesto, u uglu, i poručuje kafu. Odeća mu je uvek doterana, cipele izglangane, hoda polako. Nekada je bio profesor, sada je penzioner.

Saslušavanjem zapravo počinje njegova biografija, a da iza zanimanja ni najmanje nije važno ko se krije. Toliko puta su tokom istorije iza imena raznih ljudi, stajali njihovi pseudonimi, heteronimi, koji su samo zbunjivali istraživače.

Iako je minorna ličnost, i njegova uloga u društvu samo broj, profesor je sebi pridavao veliku važnost čime je pokazivao da je zagazio u paranoju. Posebno je isticao svoju prvu knjigu. Ničemu njegova knjiga nije doprinela, osim veličanju sopstvenog ega.

Onda kada se pojavila njegova prva knjiga radio je kao beznačajni provincijski profesor. Nisam se pobliže raspitivao o tadašnjem njegovom iskustvu niti sam ga upoređivao sa svojim, ali profesoru je bilo milo kada je saznao da su nam početne sudbine iste; da se podudaraju dva vremena – njegove i moje mladosti.

Dok se u školi nije pojavio inspektor SUP-a, profesor je skoro zaboravio na čuvare reda. Kao što je i očekivao bio je zaslužan zato što *inspektor ukazuje čast školi*. Direktor ga je za-

² I evo sada vreme priče neka bude prošlost, ili možda biografija.

grlio, ljubazno ga je obavestio da mora – što je stvar forme – da odgovori na nekoliko pitanja. Ne bi trebalo da odbije saslušanje i *dotatno iskomplikuje situaciju*.

Profesora su kolima prevezli do jedne zgrade. Uveli su ga unutra. Jedan od inspektora prvi put je progovorio: „Sačekaj!” Dok se profesor okrenuo nikog nije bilo. Dugo je očekivao inspektorov dolazak. Stajao je sam u hodniku. Okretao se. Dvourumio se. U hodniku nije bilo stolica. U zidu se nalazilo nekoliko šaltera. Pokucao je u jedno od zasenčenih stakala. Radnica na šalteru je počela da viče zato što je kucnuo u staklo. Samo službenica može da otvori šalter i pita stranku šta želi. Izvinjavao se. Pošto je ženi na šalteru domar šapnuo da je on *profesor škole*, ona je ponovo otvorila šalter i pružila mu ceduljicu.

Broj sobe koji je stajao na ceduljici bio je 115. Nije razumeo: kako ga to pozivaju na informativni razgovor? Penjući se stepeništem, u nedoumici, držeći poziv u ruci, ušao je u naznačenu sobu. Unutra su se nalazila dva radnika SUP-a i jedna stranka. *Njegov drug* ga nije odmah primetio, a onda, primetivši ga, upitao je: „Šta treba?”

Mislio je: inspektor zvaničan zbog kolege? A onda je rekao: „Kako ti nećeš da dođeš nama milom, mi te pozvali da nam dođeš silom.”

Inspektor je poslao kolegu po piće a njemu je rekao: „Cvikaš?”

I onda je usledio inspektorov ciničan smeh.

„A ti ne bi cvikao?”, pitao ga je profesor.

Islednik je iz fioke vadio profesorovu knjigu: „Vidiš li sada zašto te zovem?”

„Nije valjda knjiga stigla do SUP-a?”, pitao je profesor pomalo zbunjen. Ko li je knjigu doneo u SUP? Inspektor mu je pokazivao posvetu: prijavio ga je neko kome je poklonio knjigu.

„Možeš li da zamisliš”, rekao mu je inspektor, „baš meni da se obrati. *Višem službeniku*, rekao je. Pitao me je *da li vlast zna da je objavljena ova knjiga?* Trebalo bi da te vratimo na pravi put.”

Profesor je čitao ime čoveka kome je poklonio knjigu. Preko posvete, crvenim mastilom, pisao je novu posvetu inspektoru, i potpisao je: udvorica!

„Nadam se da ćemo uspostaviti saradnju”, rekao je inspektor, „pre toga ipak da odgovoriš na nekoliko pitanja.”

Profesor je uveden u posebnu kancelariju u kojoj je sedela daktilografkinja i jedan administrativni radnik. Na njihovom stolu se nalazila mašina za kucanje. Administrativni radnik mu je postavljao pitanja, a profesor je morao na njih da dà odgovor. Daktilografkinja je kucala odgovore. Ne samo da su mu pitanja bila smešna već se upitao: „Kuda ide zemlja Srbija? Šta misliš, kakva je budućnost ove zemlje?”

„Ti odgovaraš na pitanja”, rekao je ispitivač. Nije imao nameru da se raspravlja sa islednikom, jedino se upitao na koji način da odgovara na pitanja. Onda se pojavio njegov inspektor. Ponovo ga je pozvao na saradnju. Profesor ne bi morao da se druži sa nekim ljudima. Inspektor je pomenuo dvojicu.³

³ Nekoliko godina kasnije, sretne profesor svog rođaka koji radosno potrči ka njemu, sav srećan pošto se nisu dugo sreli. I taman je profesor pomislio da mu kaže da je rođak jedna budaletina koja ga je prijavila u SUP, kada ovaj nasmejani rođak preduhitri profesora i počinje da mu priča... *da njega nije bilo da mu pomogne, onda kada je bio mlad, ko zna šta bi se sa njim desilo*. Vratio ga je na pravi put. Zabezegnuti profesor najpre nije znao šta da mu odgovori, da bi na kraju prihvatio pozdrav, sada i očajan, još uvek se čudeći kakvi sve ljudi postoje. I ponovo se pitajući kuda ide zemlja Srbija?

Profesor uskoro napušta dotadašnji posao i počinje rad na novoj knjizi. Želeo je da napiše knjigu kakvu očekuju u inostranstvu, knjigu o samoupravljanju. Pedantan, vodi beleške o poslovima koje obavlja: u to vreme daje privatne časove, i beleži imena svojih učenika, opisuje njihove porodice, baš kao da se radi o sociološkoj studiji, a ne o zarađiva-nju sredstava za život.

Nisam razumeo kakvo je to bilo vreme, međutim, profesorova knjiga o samoupravnom govoru, u kojoj se on rugao leksici i nasilju nad jezikom, proglašena je za uspešnu naučnu studiju koja doprinosi samoupravnoj leksici i razvoju samoupravljanja. Navodno profesor nikako nije želeo da hvalospovima obasja jalovi sistem. Ranije je već bio stvorio imidž stvaraoca koji se konfrontira sa vlastima: zar nije iza sebe imao saslušavanje u SUP-u, ali sada, odjednom, i njegov život je počeo da se menja. Kako je do tada radio minorne poslove – sudeći po profesorovoj biografiji – uspeh knjige mu je prijao. Postao je uvaženi građanin, čak je iz srednje škole počeo da radi na fakultetu. Bio je pri kraju magistarskih studija i ona trčanja po Beogradu sada je zamenio konsultacijama na fakultetu.

Bilo mi je teško da nateram profesora da mi priča o knjizi o samoupravljanju koju je objavio... pomalo sam mu se rugao govoreći da knjiga nije bila prevratnička već udvorička. A kako je uskoro u potpunosti bila odbačena knjiga o leksici samoupravljanja, iščezla je i samoupravna terminologija. Odjednom je ostarela da se nje nisu sećali ni njeni tvorci. Jedino što sam mogao da prikupljam stare tekstove i da se rugam tadašnjem profesorovom uspehu.

Sa druge strane, u vreme uspeha i naučne karijere, profesor je odlučio da se ponovo vrati priči sa kojom je imao uspeha u prvoj knjizi. Provodio je noći i noći za svojom mašinom. Napisao je knjigu priča. Znao je da će ona biti hvaljena. Iza knjige je stajao jedan budući profesor fakulteta. Njemu nije bilo stalo da se ponovi nešto slično kao što se desilo sa knjigom o samoupravnom jeziku. I bilo kakvu knjigu da napiše javno će biti hvaljena, ali će mu prebacivati, onako iz potaje, i podsmešljivo, jer šta će mu sada i knjiga priča, kada mu sa druge strane slede uspesi u karijeri. Sebe je video kao jednog jalovog stvaraoca.

Bez obzira na moju šalu, profesor mi je postao oslonac. Otkako sam upoznao profesora i prihvatio ga kao učitelja, prestao sam da posećujem prijatelje, biblioteke, i da slušam druge pisce. Iako je profesor sebe smatrao neuspelim i promašenim čovekom, ja sam ipak verovao u njegov rad, a nije ni bilo pitanja na koje profesor ne bi mogao da dà odgovor, čak i citirajući odlomke iz knjiga za koje bi mi bilo potrebno vreme da ih nađem i prelistam.

Možda preda mnom nisu bili stvarni odnosi učenika i profesora već izmišljeni, ili još bolje rečeno, već davno viđeni otkada postoji svet i učenje.⁴

Ono što sam naumio nastavio sam da radim. Malo me je zanimalo da li je još uvek *socijalistički društveni poredak*. Još manje kakvo je javno mnjenje i ko njime diriguje, te kakvo je kritičko mnjenje i čime se ono bavi. Pokušavajući da mi pomogne kao stvaraocu profesor je shvatio da više nema nikav ugled. Vršnjaci na koje se pozivao bili su penzioneri, a mlađi ljudi su imali svoje krugove, svoje autoritete.

Sedeli smo jedan naspram drugog. Vreme smo nacrtali na hameru. Počeo sam da šrafiram godine koje su prošle, koje prolaze i koje će proći; zastarelost vremena. Međutim,

---

⁴ Zastarelost novog, zastarelost vremena, onda se vraćamo u ono rajsko doba. Da li je to religija ili grčka kultura? Ono što se smatra večnim?

profesor je počeo da priča umesto da piše. Pošto je sedeo meni nasuprot, odjednom kao da sam ugledao ogledalo. Činilo mi se da sam postajao, ali ne ovaj sadašnji, već onaj koji je nestao pre 33 godine. Koliko je bila razlika između dve generacije, bar kako su govorili Grci.

Iza književnog rada koji profesor nije smeo da publikuje i naučnog rada koji mu je donosio uspeh stajale su godine patnje, koju je znao samo profesor, i godine uspeha koje su bile vidljive njegovim kolegama. Najpre je profesor iza sebe imao dva braka; iz prvog braka mu je ostao sin, u drugom braku je bio sa mnogo mlađom ženom koja ga je pratila dok je imao uspeha, da bi ga kasnije napustila i jednostavno nestala. Sada kada mu je prošao život, kako bi ponekad voleo da kaže, mislio je da nije završen njegov književni rad. Zato je i pokušavao da sarađuje sa mnom. Iz razgovora sam video da poznaje sve savremene pisce, sve igre koje su bile vezane za njih, njihove uspehe i neuspehe. Pominjao je i kritičare kojima je smogao snage da se obrati, ali oni bi mu odgovorili: *pa čemu sada i književnost, dragi profesore!* Pošto je bio osetljiv čovek, više im se nikada nije obraćao. Nije mogao da se ugleda na svoje kolege koje su reputaciju, naučni rad, ugled profesora stavljali kao zaštitni znak svojih književnih radova. Nije čak ni želeo da se upušta u kakve izbore, jer bi mu to samo povećalo ugled profesora. Kako da ostavi svoju karijeru i posveti se književnosti? Počeo sam da pretražujem arhivu, zatim tadašnje novine, te i časopise kako bih video tadašnji profesorov rad. Njegovo ime se često susretalo kada je trebalo dodeljivati sredstva za projekte, zatim je bio priređivač zbornika. Posle doktorske disertacije rado je citiran, ali je objavljivao vrlo malo radova. Kako sam kaže *bolovao je od književnosti*. U kafani smo bili pretresli već celu avangardu. I posle prve razmene tekstova profesor je pročitao moj rukopis. Doneo ga je svog isprecrtanog. Rekao je da tekst čini jedno potpuno nezanimljivo štivo. Ljutio se na mene. Dakle, nisam potpuni interpretator rečenog, tako je istorija zbog mog nivoa, ostala samo kao imitacija imitacije, a što se graniči sa mojim umetničkim kreativnim postupcima. Najzad, uviđa, i sam, da nisam umetnički poseban stvaralac.

Moj rad sa profesorom možda bi trebalo nazvati učenjem. Ali profesor je smatrao da on više ne može nikoga naučiti, i da je sa podučavanjem davno završio. Dolazio je u onu istu kafanu u kojoj smo odsedali do tada, ali više nije u njoj bio diskutant, polemičar, nije koristio svoje znanje, već je počeo da ga nipodaštava i da se neprestano opija.

„Znanje se ipak jednom zameni opijanjem“, govorio je, „a iskustvo šalom.“

Međutim posle pijanstva nije priznavao da će potpuno napustiti saradnju sa mnom. Profesorova ljutnja je prestajala, počeo bi da se osmehuje. Rekao mi je da smo previše slični, samo što između nas stoji razlika u godinama. Ona ga najviše ljuti. Nisam znao šta ću raditi kada profesor bude nestao, toliko me facinirao. A zapravo ne bi trebalo da se oduševljam njime pošto je zapostavio književnu karijeru nasuprot profesorskoj, ali nije podlegao sopstvenom autoritetu da publikuje svoje radove koje je sada meni pokazivao.

Saznao sam da je profesor, ipak, pokušao da sarađuje sa mnom. Prve godine je kupio mašinu za kucanje, druge godine je kupio papir, treće godine je stavio papir u mašinu. Započeli smo zajednički rad na jednom traktatu. Tokom leta smo ga zajedno čitali i dopunjavali. Naša ideja da zajednički objavimo traktat bila je dovedena u pitanje. Profesor se razboleo. Prašina je još padala na papir kada su odnosili mašinu za kucanje.

Pošto se razboleo, bilo je i red da mu pomognem. Rekao mi je da ima sina iz prvog braka. Bio je u svađi sa njim. Eto, pred smrt starac je odlučio da se obrati sinu za pomoć. I kome bi drugom. Rekao mi je da njegov sin živi u novom vremenu.

2. Dok sam se družio s tvojim ocem, nismo se upoznali. Mada, opsednut tvojim ocem, imao bih sigurno želju da upoznam njegovog sina. Bio si toliko daleko od oca naučnika, da se on stideo tebe, i nikada nije želeo da te pomene u razgovoru sa mnom. Organizovao si kasting za devojke koje su želele da postanu top modeli. Nisam znao kakve si veze imao u školi za menekene u modnom studiju Afrodita: revije, modni kreatori, izbor mis lepih nogu, mis mokrih dojki, mis barbie. Advertajzing! Marketing je važniji od vrednosti! Najbolji marketing pružaju tabloidi, ali kako privući njihovu pažnju?

Devojke koje su se nazivale Afrodite bile su reklamirane: koja je od njih slikana za naslovne strane? koja radi kakve kampanje? koja je krenula glumačkim putem? koja je postala zaštitni znak Šanela? koja je postala top model i družila se sa nekim glumcem? Obavezno je pisalo koja od njih koliko zarađuje.⁵ Znali su se prototipovi trash ili masovne kulture; senzualnost usana, čulnost ušiju, inteligentnost čela koja se merila veličinom, posebno se ističe veličina grudi, takmičenja u obimu, težini, čak i ginisova knjiga navodila je najveće poprsje; sve korekcije na telu danas je moguće da učini svemoćna hirurgija, svaka transformacija je izvodiva, možete postati prava lutka, prepustite se korekciji i kozmetici tela! show programi, porno industrija – industrija zabave.

Nisam ni znao da si imao želju da izabereš *mis vagine*. Pokaži najlepše što imaš, što umeš! Budi primećen! Prekorači potištenost, depresiju! Zar tabletama ubijati ono najlepše što imaš? Prepusti psihologiju patolozima! Odbaci stege kulture i pronađi sebe u onom što poseduješ! Dosta nam je već A History of Breasts, hoćemo istoriju vagine! Istorija žene je zapravo istorija njene vagine. Dosta je već bilo seksualizacije nosa, ruku, kolena, grudi, šta je sa međunožjem? Seksualnost sama po sebi. Seksualnost seksualnosti! Da bi nešto privuklo pažnju morate ga nazvati erotičnim! Ne dozvolimo da nas eksploatišu dosadašnje fascinacije ženskim telom: eksploatišimo kulturu i ideale erotike i lepote!

Ali ne samo da nisi uspeo da ispuniš svoj naum već je prikupljanje materijala prošlo katastrofalno. Sama ideja mi se sviđala (samoobmana), ali nisam hteo da te podržim. Složio si se sa mnom da je dobro što gajiš nužnu zahvalnost svojim prethodnicima, pre svega, jednoj američkoj seksologičarki, kao i jednom nemačkom profesoru, zbog naučnog razlikovanja vagine-vulve (baube), sa svim lepim, ili čak ružnim delovima svoje prirode, i svojih potpuno autohtonih namena koje uopšte nemaju veze sa ostalim ženinim, ili muškarčevim, telesnim organima. Dakle: (autohtona) bića. A što bi se metafizički moglo opravdano reći: ova bića upravljaju emocionalnim aktivnostima žene i muškarca. Do sada je taj razvoj seksologije išao mukotrpnim stazama ljudsko-naučnih predrasuda o nedoličnim sferama, kao, navodno, nedostojnim nauke, imenujući ih pogrdno skatološkim istraživanjima. Uprkos tome, naučno je utvrđeno, da su sve dosadašnje ljudske profesije odraz (mimezis), ili posledica kvaliteta vagine i penisa sopstvenika. Dakle, i bilo koji ljudski dar,

---

⁵ Ženski glas se danas daleko čuje i ima velikog odjeka. Svrstane u mnoga udruženja za zaštitu svojih prava, žene traže apsolutnu ravnopravnost u svakom pogledu.

nužno je vezan za taj penisko-vaginin kvalitet. Primera radi: muškarac, sa veliko-glavim penisom, ni u kom slučaju, ne može da postane ni književnik, ni inženjer, ni državnik, ni slikar, ni lekar, ni muzičar. Ali, zato obratno, žena sa najveličanstvenijom punousnom vaginom, nije retka ni među pesnikinjama, umetnicama, ili inženjerkama. (To je valjda u srži nepravedne prirode prema muškarcima!)⁶

Pored toga, što su svi ti humani aparati, iznijansirani po vrstama, oni nalaze puteve zbližavanja. U njihovoj igri nije potreban nikakav prevodilac niti tumač. Orgazam je neposredna realnost njihovih estetskih naklonosti. Tvoj ulog nije bio veliki pa zato i, možda, nisi uspeo da dobiješ sponzora. Postoje mis nogu, mis mokrih grudii, pa što ne bi birali i mis vagine. Odgovor je najčešće bio da ne postoji dovoljan broj žena koje su zainteresovane da imaju najlepše vagine. Konkurs koji je objavljen takođe nije dao odgovarajući rezultat. Nije bilo TV emisija koje su nudile dobru reklamu. Našao se neko ko je objavio oglas i započeo kampanju. Odmah su se pobunile feministkinje i crkva. Uspeo si kasnije da nađeš pokrovitelja. Bila je to mala firma za proizvodnju sokova. Trenutno je zapala u krizu. Trebalo je poboljšati asortiman i plasman. Za to je, naravno, potrebna reklama. Učešće u izboru mis-vagine – smatrao je njihov agent – poboljšalo bi plasman. Međutim, u posao su stupili bojažljivo. Deluje smešno ako kažete da posle ljubavi pijete sok, ali posle trčanja, svakako? Još se nijedna slika vagine nije našla na reklamii, a već si bio žrtva kampanje koja je pokrenuta od audiovizuelnog sveta: otpao je potreban audiovizuelni publicitet. Svaki publicitet je pozitivan?...

3. Ja sam unuka ovog profesora, i kći čoveka koji radi u Afroditi. Preostaje mi da poredam godine onako kako prolaze. Sve te godine koje su opisali nisu bile moje godine, bile su godine mojih roditelja. Čak i one koje smo proveli zajedno pripadale su njima.

Razboleo se deda. Nisu hteli da ga prime u bolnicu. Rekli su da samo ljudi mlađi od sedamdeset mogu da budu pacijenti. Otac je ipak uspeo da ga smesti u bolnicu. Stigli smo dan posle dedine operacije. Deda je bio iznesen iz sale. Penjući se ka spratu gde je ležao sreli smo lekara koji je izlazio iz dedine sobe.

„Gotovo je”, rekao je mom ocu. „Narkoza još deluje. Razgovaraj sa njim.”

Razgovarala sam sa dedom. Nije imalo efekta. Nije uspeo da kaže ništa povezano. Činilo mi se da me je prepoznao.

Moj dečko je bio dedin prijatelj. Upoznala sam ga na dedinom pogrebu. Nisam verovala da se može voleti takav muškarac. Sada ne znam šta bi on bez mene. Bavio se prvatničkim pisanjem. Pisao je programe i manifeste. Ali onda je video da je polovina veka

⁶ Dugogodišnja praksa me je uverila da su žene više sklone biseksulanosti nego muškarci. Postaju to čim se rode, kada počnu da sisaju majčine dojke i dožive prvo homoseksualno iskustvo, koje ostaje snimljeno u mozgu. Muškarac ne postaje homoseksualac po sopstvenom izboru, njegova sklonost je genskog porekla, ili posledica prilika u porodici ili hormonalna greška. Žene često postaju lezbejke posle dramatičnog iskustva sa muškarcem i u ljubavi sa ženama nalaze izlaz iz muške prošlosti. Većina lezbejki ima ili je imala povremene seksualne odnose sa muškarcima, dok homoseksualci uglavnom ne mogu da dodirnu žene, jer osećaju žestoku odbojnost prema njima. Ne retko, udate žene imaju ljubavnicu, neke i uz pristanak muža, koji drugu ženu ne doživljava kao suparnika.

bila ispunjena manifestima i programima.⁷ Tu snagu koju je crpeo čitajući biografije već je nameravao da zameni svojom snagom.

Kaže mi da narod voli svoje ubice, a još ako potiču iz njegovih redova, prosto je zaljubljen u njih. Neka im narod oprostí ubijanje i neka se miri sa njima, ali ubijanje jezika i literature. To se ne sme oprostiti.

Kada je bio dete, bili su razočarani staljinisti⁸ i ljudi građanskog opredeljenja. Nije znao ko je više od njih mrzeo titoizam. Kako je koji vođa smenjivan tako su bile razočarane njegove pristalice koje su gubile pozicije.⁹ Jedino su solunci bili razočarani zato što su ostareli. Sada su razočarani šezdesetosmaši. E baš me briga za sve njih. Hoću da idem svojim putem, a oni neka se opijaju, ubijaju, napuštaju zemlju.

Moj dečko kaže da je Srbija poslednja rupa. I da neće više u njoj da truli. Napustiće je odmah. Kako da mu se zadesi da se rodi u Srbiji.¹⁰

U kaficu gde sedim svi imaju neke zanimljive frizure. Hipi, pank, rok, sve je to prošlo.

Pa šta ćemo sad?

Šta će nam ponuditi?

Neka nude svojim majkama, kaže moj dečko. Pa oni su rođeni od narkomana. Mi smo ta postnarkomanska generacija. To što žele da nas drogiraju neka drogiraju sebe. I neka slušaju svoju mrtvu muziku.

---

⁷ Istoričar Tojnbi lansirao je postmodernu kao nešto s one strane mogućeg modernističkog (bio je to odgovor Špengleru na *Propast zapada*) i ona je podrazumevala ne samo istorijsko traganje već i otvaranje nepoznatog kulturnog polja; označila je postistorijski pokret, posthumanistički, novo prisustvo u svetu i poimanje onoga što se zove *lepa stvar* (estetika postojanja). Postmoderna je glavni ključ sa više brava, ona se primenjuje svuda. Čak i kada sadrži nešto malo definicije, postmoderna označava suprotno od onoga što je prvobitno značila: ne jedno nepoznato polje, već stilistički eklektizam, zasnovan na uverenju da ne postoji ništa novo što treba da bude otkriveno, ili poniranje u ne-svet mogućih slika, kada ovaj nije ironično blebetavo zadovoljstvo u univerzalnom ništavilu. U svakom slučaju, ukoliko mi uspeva da ga upotrebim zahvatajući u njegov potpuni smisao, uvek sam mislio da, čak i po svojoj formi, postmoderna ne bi nikada mogla biti nešto drugo do jedan koncept prelaza i da bi mu, ako bi se zaista ušlo u to polje, bili potrebni i drugi koncepti. Ja sam ih lansirao nekoliko, ali dva glavna su intelektualni nomadizam i geopoetika. Oba su, pomalo, delovala kao nepoznati agensi u fizici i bili upotrebljavani, naravno, nasumice kao što je to obično slučaj sa novim konceptima, kako bi bili procenjeni radovi bez velike vrednosti.

⁸ Uvek se razočaraju oni koji izgube privilegije. Pojedinci ili čitave grupacije. Buržoazija ili radnička klasa? Kada se većina mojih drugara, početkom rata, bežeći iz Beograda, nađe u inostranstvu, sećaće se sa nostalgijom zablude: da je *Jugoslavija cenjena zemlja*.

Pitali su se: Šta je trebalo da rade?

Kako da nametnu svoje ideje o shvatanju literature, istorije, filma, psihologije, a pre svega militarizma.

⁹ „Prošlo je ono vreme kada su nas u vestima obavestavali da je *nekoliko hiljada Beograđana išetalo ulicama i položilo cveće na biste narodnih heroja*. Sada su ih na ulicama dočekivali konjima, suzavcem i tenkovima. Još vidim sliku žene koja ponosno stoji dok je šmrkom prskaju u martu, na hladnom vetru“, tako priča moj otac.

¹⁰ Ove godine jesen dugo traje. Zasipamo ih starom hartijom i trulim vestima kao što oni svakodnevno zasipaju nas. Isitnjene stare novine, vesti državnih agencija, koje se godinama publikuju, poletele su na ulaz zgrade. Razlepršali su se papiri, padajući ili su bili nošeni vetrom tako da su prekrili ceo trotoar. Čak su i građani sa terasa počeli da bacaju stare novine koje su letele kroz vazduh.

Dobra je! Pa oni su je slušali!

Kako je to lepo bilo nekada kada su bili mladi.

Nikada nije bilo lepo, bilo je samo lepo što su bili mladi, i ništa više.¹¹

Još hoće da nas kupaju svojim ubicama i ideolozima. Mi smo ono čega su se plašili naši očevi: fašisti! Briga me za njihove strahove iz mladosti. I već sam sita tih agresivnih neobrazovanih primitivaca. To je zaostalo iz prošlosti. Nezanjanje je oličenje prošlih vremena.¹²

Baljezgaju o Sokratu. Njegovog imena se tako lako laćaju, a i danas bi ga osudili na smrt.¹³

One koje preziru, i sa kojima nas poistovećuju su zapravo njihovi idoli.¹⁴ Čak su i nauke pretvorili u primitivne teološke rečnike. Pogledajte knjige koje nam nude! Psihologija je humanitarna nauka: kao komunizam – pomognimo siromašnima. Duhovni otac da se

¹¹ I kad odmor zamijeni svakidašnjica, ostaće vam u sjećanju brački maslinjaci i ribari, i promenade, i odškrinuti prozori kroz koje će provirivati starice. I gost će i domaćin suhom smokvom i domaćom rakijom prebroditi granice dvaju svjetova.

¹² Naše pozorište počelo je da inklinira: *estrada vulgaris*. Sećam se svega dok slušam izveštače s predratnih, ratnih i inih manifestacija našeg teatra. Skupljaju se poeni, trguje se i plače, peva se i igra, snimaju se spotovi, besplatno se daju predstave. I pravi smo dokaz da teatar, valjda, deli sudbinu društva. Davali smo legitimitet svakojakim budalaštinama, bivali prigodni preko svake mere, histerisali po medijima... sve, tobože, u ime pozorišta.

Opasni duh osrednjaštva koji se još nekada uvukao u naše pozorište, sada već počinje da pokazuje svoje korozivno dejstvo. Stojimo svi pred odskočnom daskom za masovnu kretenizaciju. Dakako da ne mislim na onu najpovršniju, političku, suptilnije nijanse su ovde u pitanju. Pogubni zadah malograđanskog, opasniji od svakog čestitog umetničkog promašaja, ušetao je u naše vrle, hrabre teatre: pompezno i trapavo, ali legalno i na velika vrata. Onu magičnu reč, *tržište*, ponavljamo poput mantre, a tržišta niotkud, samo lažna komercijala i paradni sentimentalizam. Naše pozorište više nije samo slatki malograđanski raj, obezličen i bezukusan, nego i poligon za svakojaka estradna zamajavanja.

Proći će i to. Prozori će ponovo biti u mraku, zavese će konačno pasti, a po trgovima vetar će prevrtati staru požutelu hartiju...

¹³ Oni stoje pored parkiranih autobusa, smrznuti, držeći transparente sa slikom gospoda(ra) u rukama, čekaju da budu povedeni, i da se poklone pred njim vrišteći njegovo ime, čijim će se izgovaranjem ispuniti njegovo značenje, i kada će doživeti katarzu.

Svuda oko njih, i putem kojim prolaze, okupljeni ljudi ih posmatraju sa čuđenjem, zvižde im, dobacuju im; ponegde proleti jaje, kamen, petarda. Zbunjeni, pribijaju se čvršće u redove, spuštajući transparente, da bi poneko ohrabrio i uzviknuo ime gospoda(ra) kao magijsku zaštitu, na šta bi se većina uzdignutih ruku ustremila ka njemu. Poneka izolovana grupica u panici trči ka većoj grupi da ne bi ostala usamljena, obesmišljena, izrugana, ismejana, ispljuvana, a možda i isprebijana.

Izgovaraju zastarele pedesetogodišnje parole: *Ne damo ni stopu zemlje! Neće nas gaziti okupatorska čizma! Ništa nas ne sme iznenaditi. Borimo se protiv petokolonaša! Mi hoćemo slobodu i demokratiju, a ko neće neka ide! Vrata su im otvorena! Inostrani plaćenici u zatvor!*

Sada, dok koračaju, liče mi na zarobljene okupatorske vojnike.

¹⁴ Gde su sada ona deca što su demonstriala. Vidiš danas je najavljeno da se prodaje u Bulevaru zejtin iz rezervi. Moram da odem i da čekam. Daju samo nekoliko flaša. Dete mi ide u školu i ne mogu da ga povedem. Moram dva puta da stojim u redu.

Juče je bilo dobro. Kupio sam pet kilograma šećera. Imam sada toliko šećera da ne moram da se plašim. Ako potraje ovo vreme mogu da iznesem šećer na pijacu. Mora čovek da se snalazi.

zameni psihologom ili dušebrižništvom. Da bi bile u trendu moje drugarice pitaju kako se kotiram na seksualnom tržištu? Ili me pitaju zašto ne izađeš na tržište?

Jedino profesor koga poštujem rekao je: „Postoji svesno, nesvesno i izmišljeno. Sve-
sno i nesvesno su zanemarljivi. Služe samo da bi plašili ljude. U istoriji se najviše verovalo
u izmišljeno i nemoguće.”

Nismo mi dovoljno buntovni, inače bi izolovali svu tu penzionersku gamad, i otišli svo-
jim putem.

Izbušila sam sasvim uho i stavila minduše. Glavu su mi probili zbog toga. Čak mislim
da sam zbog njihovih priča dobila i upalu. Sada više ne nosim taj kičeraž već su mi sve
minduše od zlata. I, tako, rugaju mi se zato što je zlato snobovština. Neka je, pa šta!¹⁵

Dan je bio lep, i priča je ponovo počinjala da se zahuktava. U kafanama ljudi su sedeli
spokojno da bi im prošlo vreme. Opijeni su, te ih je čak mrzelo i da nešto kažu. Prolazilo je
veče i samo bi se pogledali. Ono što će dodirnuti nije stvarnost. Govorili su o provodu i
životu. I kada ih pitam šta su time želeli reći, osim da su fraze, smeju se govoreći da ne zna-
ju šta priča ta uznesena gospođica.¹⁶

---

¹⁵ Drugog septembra 1969. Beograđane je, na trećem Bitefu, šokirao seksualni hepening iz Njujor-
ka, Dionisius 69. Nepune dve godine ranije reditelj Ričard Šekner formirao je Performans grupu s
nekolicinom bliskih ljudi, a Dionis 69, prema Euripidovim *Bahantkinjama*, bio je njihova prva pred-
stava. Na Bitefovoj konferenciji za štampu Šekner je nastavio da šokira publiku, jasno iznoseći svoj
stav protiv Vijetnamskog rata i ideje o ambijentalnom pozorištu.

¹⁶ Gde mi odoše sve te godine? Pa to svako kaže otkada je sveta i veka. Ovo je bila uzbudljiva de-
cenija. Naučila sam bar značenje dve reči. Umesto tiranije Forenzičar: *forensis* = ono što se zbiva na
trgu. Postoji takvo zanimanje: forenzičar. Nisi slušao? Kada je bilo više leševa nego u dvadesetom
veku? Kako dočekati potop?

Očigledno je da se svetska elita uživljava u ulogu bogova i da se sve više petlja u poslove Stvori-
telja. Dokle će ih On trpeti, to niko ne zna.

*Jednoga dana, kada bude izašlo novo izdanje ove priče verovatno će doći novo vreme i fusnote će biti
zamenjene drugim tekstovima.*